

Pel cantó de Swann - Marcel Proust

Què és un llibre clàssic? Per mi és el que, primer, no m'és permès no començar a llegir; segon, no m'és permès abandonar fins al cap d'un nombre de pàgines raonable; i, tercer, en cas que no l'acabi, no m'és permès negar-li tantes oportunitats com calgui. Doncs bé: la primera vegada que vaig començar *En busca del tiempo perdido*, en traducció de Pedro Salinas, vaig llegir fins a la descripció de l'església de Combray, és a dir, un centenar llarg de pàgines. La segona vegada, en traducció de Carlos Manzano, vaig completar el primer volum i em vaig aturar a la meitat del segon. Ara he repetit l'experiència amb la traducció de Valèria Gaillard, i de moment he tornat a acabar el primer volum, *Pel cantó de Swann*, però no sé fins quan continuaré. En fi: llegir Proust em costa, però val la pena.

Trobo més fàcil endinsar-se en Tolstoi, Dickens o Flaubert, autors que proposen un pacte al lector, que busquen un territori per compartir. Proust, en canvi, no fa ni el gest de moure's i obliga el lector a situar-se en el seu propi terreny: una prosa lenta i llangorosa, on tot s'allargassa: les frases, els paràgrafs, les digressions, les històries. *A la recerca del temps perdut* imposa un ritme al qual avui dia estem desacostumats -si és que alguna vegada hi hem estat. Representa un viatge a una època en què el temps transcorria d'una altra manera, i també en què les classes socials i els sexes es relacionaven en uns termes que avui molts lectors trobaran ofensius ("Els burgesos d'aleshores tenien una idea una mica hindú de la societat", confessa el narrador). I, amb tot, val la pena llegir-lo.

Amb el ritme, Proust imposa la seva visió. Ens obliga a veure-ho tot (la llum, les flors, la gent, els sentiments, els llibres) amb la seva hipersensibilitat malaltissa, lúcida i inconfusible. A les seves mans, un gest o un detall aparentment fútil es desplega sense pressa davant nostre, sotmès a símls i analogies singulars, mostrant totes les facetes, els orígens, les dimensions, els efectes col·laterals. No només l'acció és mínima, comparada amb les descripcions (sobretot d'estats d'ànim), sinó que la intensitat descriptiva no s'alterna amb passatges més convencionals, que permetrien una lectura de creuer, sinó que es prolonga sense descans al llarg de milers de pàgines, atenyent de manera excepcional el principi baudelairià de la sublimitat sense interrupcions.

Pel cantó de Swann es compon de tres llibres. El primer, *Combray*, comença amb el nen que espera el petó de la mare des del llit, prossegueix amb la magdalena més cèlebre de la literatura, i s'allarga al llarg de dues-centes pàgines amb les vivències

d'un infant recordades per un autor que duu al límit les possibilitats del que tendim a anomenar, no sempre pròpiament, "prosa poètica". Poden servir com a exemple les consideracions –precises, imaginatives, metaliteràries, humorístiques- que desperten en el narrador les pinzellades de color malva i atzur que es troben a la base dels espàrrecs: "Em semblava que aquells matisos celestes delataven les entremaliades criatures que s'havien divertit transformant-se en verdures i que, mitjançant la disfressa de la seva carn comestible i ferma, deixaven percebre en aquells colors naixents de l'aurora, en aquells esbossos d'arc de Sant Martí, en aquella extinció de capvespres blaus, l'essència preciosa que encara podia reconèixer quan, un cop païts, jugaven tota la nit – en les seves farses poètiques i rurals com en una comèdia de Shakespeare- a convertir el meu orinal en un gerro de perfum."

El segon llibre, *Un amor de Swann*, manté el mateix nivell d'exigència literària, però amb un sobtat canvi de perspectiva, ja que s'hi narra en primera persona l'amor, en les etapes de naixement, fulgor i gelosia, entre Odette i Swann, un personatge afectat de la mateixa hipersensibilitat que el narrador (un narrador que difícilment podria conèixer les escenes que narra en detall; ara bé, no ens trobem davant un autor que compleixi les normes convencionals de versemblança, sinó d'algú que treballa entotsolat en una obra sense precedents –i sense seqüeles que s'hi puguin comparar).

L'última part del volum, la més breu, es titula *Noms de país: el nom*. Hi reapareix el nen de l'inici, que ara degusta els viatges que no ha emprès amb la mateixa golafreria amb què rememorava les experiències viscudes. En aquesta ocasió, el nen coneix la filla de Swann i Odette, de manera que el llibre es tanca tal com ha començat, ja que no només la filla havia aparegut breument en el primer llibre, sinó que Swann era un dels convidats habituals que es trobaven al saló de la casa quan la mare del narrador pujava a fer el petó de bona nit al narrador. La curiositat innocent del nen del primer i el tercer llibre es complementa amb la fredor apassionada de Swann (que detecta hipocresies i que pot mostrar un comportament sàdic de perfil baix) en el segon. Si el nen sent adoració per la família i curiositat davant del món, Swann revela el fariseisme de la societat ("No calia tenir, en realitat, aquells gustos sempre i quan els pregonessin") i inicia l'aproximació al tema de l'homosexualitat. Tots dos personatges mostren una competència extrema en el tractament de passat, que en el cas de l'infant assoleix el deliri autoconscient: "Aquell racó de natura, aquell tros de jardí, mai no s'haurien pogut imaginar que gràcies a aquell nen estaven destinats a sobreviure en les seves particularitats més efímeres".

Pel cantó de Swann no és només un volum rodó, sinó el primer moviment de la simfonia titulada *A la recerca del temps perdut*, que supera de lluny el milió de paraules, i que inclou punts de vista superposats, capes narratives, zig-zags dramàtics i més el·lipses que el·lipsis. Marcel Proust (1871-1922) va començar aquest monument literari pel principi i pel final, i el va retocar durant anys de manera que les interrelacions entre llibres, personatges i punts de vista fossin denses i constants. Resulta més difícil assumir el punt de vista global que reconèixer la perfecció dels detalls. El resultat és una obra plena de saviesa, de revelacions sobre la passió i sobre les aparences, una defensa de la solitud, el millor estat per recordar el que ha estat i també el que no ha succeït mai. Entre moltes altres lectures, és possible veure aquesta obra com un recull d'observacions, desenvolupades o aforístiques, sobre la vida: "Els fets no penetren en el món on viuen les nostres creences, no les han fet néixer ni les destrueixen; els poden infligir constantment tots els desmentiments possibles sense afeblir-les."

A principis dels anys noranta va veure la llum la traducció d'*A la recerca del temps perdut* de Jaume Vidal Alcover (culminada per Maria Aurèlia Capmany), en edició de luxe de Columna, avui introbable. El 2009, Viena va començar a publicar la traducció de Josep Maria Pinto, i el 2011 Labutxaca va iniciar la de Valèria Gaillard; la primera divideix els volums en dos llibres, més manejables, mentre que la segona es manté fidel a l'original. Ara Proa ha recuperat els dos primers llibres que va publicar Labutxaca (*Pel cantó de Swann* i *A l'ombra de les noies en flor*) i ha publicat per primera vegada *El costat de Guermantes*. Viena va dos volums per endavant, ja que ha enllestit *Sodoma i Gomorra* i *La presonera*. Avui dia la literatura catalana deu ser de les poques que tenen en curs la publicació de dues traduccions simultànies d'aquesta obra magna.